

УДК 378.124:616:372.881.111.1

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-2-34>**Леся ЛИМАР,***orcid.org/0000-0002-9407-1066**кандидат психологічних наук, доцент,
доцент Навчально-наукового центру неперервної професійної освіти
Національного медичного університету імені О. О. Богомольця
(Київ, Україна) lesyalymar@nmtua.ua*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті проаналізовані й описані основні підходи до визначення англomовної академічної комунікативної компетентності докторів філософії медичних спеціальностей. Показано, що, зважаючи на новизну запровадження навчання докторів філософії за новими вимогами, тема формування комунікативної академічної (англomовної) компетентності українськими педагогами та науковцями не вивчена та потребує опрацювання. Визначено основні підходи до визначення комунікативної академічної професійної компетентності докторів філософії медичних спеціальностей: когнітивний (комунікативна академічна професійна компетентність науковців-медиків визначається знаннями та їх здобуттям); мотиваційно-готовнісний (основою для формування комунікативної академічної компетентності є мотивація особи); діяльнісний підхід (особа набуває комунікативної академічної компетентності з метою її практичного втілення); культурологічний підхід (обумовлює вивчення особливостей спілкування у світовому академічному середовищі, зокрема медиків; нормативний підхід (мірилом розвитку компетентності є ступінь відповідності комуніканта основним правилам та стандартам академічної іноземної мови); особистісний підхід (визначає комунікативну академічну компетентність як характеристику сформованості особистості); професійно-освітній (комунікативну академічну компетентність визначено як характеристику сформованості особистості викладача, лікаря чи науковця); психологічний (компетентність визначається низкою психологічних особливостей комуніканта). Аналіз наявних підходів до визначення комунікативної академічної англomовної компетентності докторів філософії медичних спеціальностей сприяє розвитку системного підходу до даного поняття, яким визначається компетентність як сукупність знань, умінь та навичок англomовної академічної комунікації в академічному середовищі медичного профілю, яка забезпечує продуктивну взаємодію та виконання професійних завдань.

Ключові слова: академічна комунікативна компетентність, комунікація, доктори філософії, медици.

Lesya LYMAR,*orcid.org/0000-0002-9407-1066**Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Training and Research Center for Continuing Professional Education
Bogomolets National Medical University
(Kyiv, Ukraine) lesyalymar@nmua.ua*

BASIC APPROACHES TO DEFINITION OF ENGLISH ACADEMIC COMMUNICATIVE COMPETENCE OF MEDICAL PHILOSOPHY DOCTORS

The author analyzes and describes basic approaches to definition of English-speaking academic communicative competence of medical philosophy doctors. The article shows that despite the novelty of the Doctors of Philosophy education in Ukraine due to new Order, the issue of communicative academic English competence has not been studied sufficiently by the Ukrainian teachers and scientists, and, thus, needs further studies. The author has defined the main approaches to the communicative academic professional competence of medical Doctors of Philosophy: cognitive (the communicative academic professional competence of medical PhDs is defined by their knowledge and learning of the field); motivation (a basis for the communicative academic competence is motivation of the person); activity (a person acquires communicative academic competence for its further practical implementation); culture (which stipulates for peculiarities of communication in the world academic environment, particularly the medical one); standard (the measure of competence is correspondence of the communicant to the main rules and standards of academic foreign language application); personal (which defines the academic competence as a characteristics of the person, dealing with the personal growth); professional-educational (the communicative academic competence is a criterion of the teacher's, scientist's or doctor's personality); and psychological (numerous individual psychological characteristics define the competence). The analysis of available approaches to the communicative academic English competence of medical Doctors of Philosophy provides for development of the systemic approach, defined by the author herein, by which such competence is measured as a combination of knowledge, skills and abilities of English academic communication within the academic environment of medical specialization, which provides for the productive interaction and effective professional duties enactment.

Key words: academic communicative competence, communication, Philosophy Doctors, medical specialists.

Постановка проблеми. Підготовка докторів філософії здійснюється згідно з наказом Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), постановою № 261 від 23 березня 2016 р., зі змінами, внесеними згідно з постановою КМУ № 283 від 3 квітня 2019 р., що передбачає навчання майбутніх докторів філософії в аспірантурі закладу вищої освіти за денною, вечірньою чи заочною формами. Освітньо-наукова програма навчання майбутніх докторів філософії передбачає набуття таких кваліфікацій: здобуття мовних компетентностей, необхідних для представлення й обговорення результатів своєї наукової роботи як українською, так і іноземною мовами, розуміння академічних текстів зі спеціальності, організації академічної взаємодії дистанційно, а також офлайн, відповідно до стандартів вищої освіти та світових академічних вимог. Навчання майбутніх докторів філософії спеціальності «Охорона здоров'я», презентація останніми результатів дисертаційного дослідження в медичній галузі потребує сформованої англомовної академічної компетентності, представленої не тільки знаннями, уміннями та навичками застосування загальної академічної іноземної (англійської) мови, а й іноземної мови фахового спрямування, з урахуванням особливостей термінології, поєднанням англомовної, запозиченої латинської та грецької термінології, граматичних, стилістичних особливостей побудови та структурування академічного тексту, соціокультурних особливостей організації академічної взаємодії науковців та дослідників медичного профілю. Власне поняття «академічна комунікативна англомовна компетентність» є новим для українського освітнього простору, що підтверджує його недостатнє висвітлення в науково-педагогічній літературі. Водночас питання потребує подальшого дослідження з метою покращення системи підготовки майбутніх докторів філософії, зокрема в галузі «Охорона знань».

Аналіз досліджень. Термін «компетентність» походить від англійського слова “competence” – «повноваження», «знання», «уміння», «професіоналізм» (Англо-український словник). Згідно із тлумачним словником, компетентність – це «сукупність знань і умінь, що необхідні для здійснення діяльності: уміння проводити аналіз власної діяльності, передбачати наслідки, використовувати інформацію».

У вітчизняній літературі поняття компетентності та компетенції сприймаються подвійно та викликають дискусію, коли в англійській мові обидва терміни відповідають єдиному терміну *competence*. Зокрема, в дослідженні Н. Бібік підкреслено різницю, спричинену поширенням двох

термінів в україномовній літературі, наголошено, що в україномовній літературі компетентність асоціюється зі здатністю особи функціонувати професійно, а компетенція представлена власне практичним застосуванням компетентності в розв'язанні завдань (Бібік, 2010). Саме тому важливо досліджувати формування власне професійної компетентності як основи для подальшої реалізації професійної компетенції. Н. Ничкало та М. Холодна (Ничкало, 2013) уважають, що професійна компетентність репрезентує наявність системи знань, умінь та навичок, а Н. Матяш (Матяш, 2018) і О. Савченко (Савченко, 2014) розглядають професійну компетентність у розрізі мотиваційно-ціннісного компонента, визначають її як здатність особи асоціювати себе з певним професійним пластом. О. Савченко називає професійною компетентністю готовність до виконання фахової діяльності. У межах світового підходу фахівці Міжнародної комісії Ради Європи (програма *Definition and Selection of Competencies*) визначають поняття компетентності (*competence*) як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби і виконувати поставлені завдання (Міжнародна програма визначення компетенцій).

Уперше поняття професійної компетентності власне лікаря було згадане в 1965 р., у статті R. Derbyshire «Що потрібно робити з некомпетентним лікарем?» (Derbyshire, 1965). Питання професійної компетентності лікарів досліджувалось багатьма науковцями-лікарями та медичними педагогами. Я. Цехмістер досліджував професійну компетентність лікарів-провізорів, визначив останню як пріоритетний напрям вищої медичної післядипломної освіти лікарів (Цехмістер, 2018), коли він разом із Ю. Кучиним визначили професійні навички лікаря необхідною частиною його професійної компетентності (Цехмістер, Кучин, 2016). Згідно з К. Хоменко, «професійна компетентність лікаря – це система професійних якостей, знань, умінь і навичок, об'єднаних гуманно-ціннісним ставленням до хворих і колег по роботі, постійною спрямованістю на особисте і професійне вдосконалення» (Хоменко, 2015). Поняття комунікативної компетентності було введено в 1972 р. лінгвістом Д. Хаймзом (Hymes, 1972) на противагу теорії мовної компетенції Н. Хомського (Хомський, 2000). Н. Хомський пов'язував свою теорію в основному з ідеальними слухачами-співрозмовниками в однорідному мовному середовищі, які знають мову на найвищому рівні, не обмежені чинниками пам'яті, уваги й інтересу, а також досвідом помилок. У визначенні комунікативної компетентності науковці не мають

одностайності: так, з одного боку, комунікативну компетентність ототожнюють із рівнем сформованості міжособистісного досвіду, необхідного індивіду, щоб у межах власних здібностей та соціального статусу успішно функціонувати в певному суспільстві (Вольфовська, 1998); з іншого – зі спроможністю людини здійснювати спілкування як складну багатокомпонентну динамічну цілісну мовленнєву діяльність, на характер якої можуть впливати різноманітні чинники (Петрашук, 2000); або здатністю координувати взаємодію окремих її компонентів для забезпечення ефективності та результативності комунікації (Топалова, 2004).

Аналіз літературних джерел виявив деяку кількість досліджень академічної англомовної компетентності майбутніх офіцерів інформаційних технологій (Дзіман, 2020), майбутніх маркетологів. Академічну компетентність аспірантів досліджувала В. Гарапко (Гарапко, 2020), якою було сформульовані критерії оцінювання такої компетентності, а також Л. Ягенич, проте дані дослідження стосуються навчання аспірантів, не докторів філософії. Т. Бабенко досліджувала особливості формування навичок академічного письма (Бабенко, 2016), на чому спектр досліджень власне академічної англомовної компетентності українськими авторами завершується.

Мета статті – спираючись на проведений аналіз літературних джерел, структурувати основні підходи до визначення англомовної комунікативної академічної компетентності майбутніх докторів філософії галузі «Охорона здоров'я», обрати оптимальний підхід до визначення поняття, з метою визначення структури такої компетентності для проведення її дослідження й удосконалення її формування під час навчання майбутніх докторів філософії.

Виклад основного матеріалу. Автором було проаналізовано основні підходи до визначення поняття іншомовної академічної комунікативної компетентності докторів філософії галузі «Охорона здоров'я» (далі – медичних спеціальностей), результати чого представлені в таблиці 1.

Розглянемо основні підходи до визначення комунікативної академічної професійної компетентності аспірантів медичних спеціальностей:

Так, згідно з акмеологічним підходом (Фінокьяро, 1983; Ломов, 1981), комунікативна академічна професійна компетентність науковців-медиків визначається когнітивним компонентом: вивченням академічної іноземної мови професійного спрямування, розширенням, систематизацією й узагальненням здобутих знань, умінь та навичок. Ми вважаємо, що даний підхід збігається з еволюційним підходом, адже формування комунікативної академічної професійної компетентності

є очевидною ознакою розвитку особи як фахівця. Згідно з мотиваційно-готовнісним підходом (Вілкінз, 1973; Лимар, 2019), основою для формування комунікативної академічної компетентності є мотивація особи до її здобуття: прагматична (застосування здобутих знань заради власного блага), соціальна (застосування компетентності для представлення власних результатів у суспільстві), наукова (набуття компетентності для прогресу в науці). У межах даного підходу можна виокремити зовнішню та внутрішню мотивацію, отже, і готовність (нав'язана ззовні, іншими людьми, чи власне усвідомлення особи необхідності набуття компетентності). За діяльнісним підходом до визначення компетентності (Лісовий, 2012; Тимофеева, 2017), особа набуває комунікативної академічної компетентності з метою її практичного втілення в роботі – у науці, під час викладання. Ефективність ступеня розвитку компетентності в даному разі виражається рівнем залученості останньої в роботу, наскільки особа користується здобутою компетентністю. Культурологічним підходом обумовлюється вивчення особливостей спілкування у світовому академічному середовищі (зокрема, медиків), що охоплює численні фактори вербальної та невербальної поведінки, правила субординації, стиль мовлення, дрес-код тощо. Також сюди відносять настанови щодо ставлення до корифеїв науки, світових тенденцій тощо.

За нормативним підходом (Шайденко, 2013; Гарапко, 2020), мірилом розвитку комунікативної академічної компетентності є ступінь відповідності комуніканта основним правилам та стандартам академічної іноземної мови професійного спрямування. Даним підходом урахується коректність висловлювань, проте він абсолютно уникає поняття комунікації як взаємодії під час спілкування. Особистісний підхід (Петрашук, 2000) визначає комунікативну академічну компетентність як характеристику сформованості особистості, ступень її власного професійного розвитку. Тут варто зважати не тільки на систему сформованих знань, умінь та навичок, але і на індивідуальні чинники, які здебільшого і визначають якість сформованої професійної компетентності. За професійно-освітнім підходом (Мруга, 2008; Кульбашна, 2014), комунікативну академічну компетентність визначено як характеристику сформованості особистості викладача, лікаря чи науковця, не тільки як здатність саморепрезентувати себе в академічному середовищі. Автор вважає, що даний підхід також можна визначити як функціональний. Якість фахівця-медика, науковця, викладача стосовно його професійної

Підходи до визначення іншомовної комунікативної академічної професійної компетентності майбутніх докторів філософії медичних спеціальностей

Наукові підходи до визначення професійної компетентності	Сутність наукового підходу
Акмеологічний	Комунікативна академічна професійна компетентність визначається когнітивним компонентом професійної компетентності.
Еволюційний	Комунікативна академічна професійна компетентність як здатність удосконалювати свою взаємодію в академічному середовищі у спілкуванні в науковому та фаховому медичному контексті.
Мотиваційно-готовнісний	Комунікативна академічна професійна компетентність визначається мотивацією до реалізації компетентності, а також готовністю, яка впливає з мотивації.
Діяльнісний	Комунікативна академічна професійна компетентність представлена практичним утіленням – комунікацією.
Культурологічний	Комунікативна академічна професійна компетентність зумовлена певними культурними правилами організації комунікації в академічному середовищі.
Нормативний	Розуміння комунікативної академічної професійної компетентності згідно з відповідністю нормативним вимогам, визначеним професійними стандартами.
Особистісний	Комунікативна академічна професійна компетентність розглядається як невід’ємна риса особистості.
Професійно-освітній	Комунікативна академічна професійна компетентність вказує на рівень освіченості науковця та медика.
Функціональний	Комунікативна академічна професійна компетентність як здатність особи реалізувати власні наукові та професійні функції в академічному середовищі.
Психологічний	Комунікативна академічна професійна компетентність як складна система внутрішніх психічних станів і властивостей особистості фахівця, що проявляється в його готовності та здатності до здійснення професійної діяльності
Системний	Комунікативна академічна професійна компетентність представлена системою знань, умінь, навичок організації комунікації англійською мовою в академічному середовищі, ціннісних орієнтацій у соціумі, культурі, ставленням до себе, до своєї практичної діяльності, її реалізації

комунікації представлена ступенем сформованості академічної професійної комунікативної компетентності. Представники психологічного підходу (Бондарчук, 2010) звертають увагу на психологічні характеристики формування академічної комунікативної компетентності: інтровертність чи екстравертність особи, швидкість мислення, особливості уваги, особливості темпераменту, комунікативну настанову тощо. Загалом, аналіз наявних підходів до визначення комунікативної академічної англомовної компетентності докторів філософії медичних спеціальностей сприяє розвитку системного підходу до даного поняття, яким визначається компетентність як сукупність знань, умінь та навичок англомовної академічної комунікації в академічному середовищі медичного профілю, яка забезпечує продуктивну взаємодію та виконання професійних завдань.

Висновки. Навчання докторів філософії спеціальності «Охорона здоров’я», формування в них англомовної академічної комунікативної компетентності не досить вивчено українськими педагогами. Новизна теми зумовлює необхідність її

дослідження з метою покращення підготовки докторів філософії медичних спеціальностей. Аналіз літератури не показав чітко сформованого уявлення про «комунікативну професійну компетентність» та «комунікативну професійну компетенцію», поняття ж академічної комунікативної компетентності є маловивченим. Автором було сформульовано визначення поняття. Було структуровано основні підходи до визначення комунікативної академічної професійної компетентності докторів філософії медичних спеціальностей: когнітивний; мотиваційно-готовнісний; діяльнісний; культурологічний; нормативний; особистісний; професійно-освітній; психологічний. Аналіз наявних підходів до визначення комунікативної академічної англомовної компетентності докторів філософії медичних спеціальностей сприяє розвитку системного підходу до даного поняття. Питання формування академічної комунікативної компетентності в докторів філософії медичних спеціальностей потребує подальшого вивчення, зокрема з метою визначення структури та компонентів для їх подальшої корекції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 : постанова Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283-2019-%D0%BF#n2>.
2. Collins : англо-український словник. URL: <https://www.collinsdictionary.com/translator>.
3. Бібік Н. Компетентність і компетенції в результатах початкової освіти. *Початкова школа*. 2010. № 9. С. 1–5.
4. Ничкало Н. Дидактичні принципи формування комунікативної компетентності майбутніх філологів у позанавчальній діяльності з використанням мультимедійних технологій. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_4_15.
5. Дука М. Особливості формування англомовної соціальної компетентності у процесі навчання діалогічного мовлення в учнів 6-го класу закладів загальної середньої. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 2. С. 348–361. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2020_2_36.
6. Матяш Н. Фундаменталізація шкільної біологічної освіти—основа формування предметної компетентності учня. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 1. С. 54–60.
7. Савченко О. Компетентність особистості на когнітивному рівні. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 25. С. 413–427. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2014_25_35.
8. Міжнародна програма визначення та вибору компетенцій. URL: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/definitionandselectionofcompetenciesdeseco.htm>.
9. Derbyshire R. What Should the Profession Do About the Incompetent Physician? *JAMA*. 1965. № 194 (12). P. 1287–1290. DOI: 10.1001/jama.1965.03090250021004.
10. Цехмістер Я., Лисенко О. Професійна клініко-фармацевтична компетентність лікарів: післядипломний етап становлення. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2018. № № 3–4. С. 74–77.
11. Практичний курс невідкладної допомоги як обов'язковий базис професійної компетентності лікарів хірургічних спеціальностей / Я. Цехмістер та ін. *Клінічна хірургія*. 2016. № 7. С. 73–75.
12. Хоменко К. Формування професійної компетентності майбутніх лікарів. *Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди*. 2015. Дод. 1 до Вип. 36. Т. II (62). С. 321–330.
13. Стечак Г. Формування та розвиток педагогічної компетентності у студентів медичних закладів вищої освіти з використанням інноваційних технологій. *Молодь і ринок*. 2019. № 11 (178).
14. Hymes D. On Communicative Competence. *Sociolinguistics. Selected Readings* / J.B. Pride and J. Holmes (eds). Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 269–293.
15. Хомський Н. Роздуми про мову. Львів : Ініціатива, 2000. 352 с.
16. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність особистості як умова взаєморозуміння та досягнення згоди. *Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія : матеріали Методологічного семінару Академії педагогічних наук України*, 12 листопада 1998 р. Київ : Гнозис, 1998. 605 с.
17. Петрашук О. Теоретичні основи тестового контролю іншомовної комунікативної компетенції учнів середньої загальноосвітньої школи (на матеріалі англійської мови) : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2000. 553 с.
18. Дзіман Г. Модель організації навчального процесу для формування у майбутніх офіцерів з інформаційних технологій англомовної компетентності в академічному письмі з використанням хмарного сервісу GOOGLE CLASSROOM. *Іноземні мови : науково-методичний журнал*. 2020. № 1. С. 32–36.
19. Kravchenko S., Harapko V. Information and Communication Technologies as the Means of Forming Research Competence Future Teachers. *International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER 2021)*. Atlantis Press, 2021. P. 283–287.
20. Бабенко Т. Академічне письмо: залежність назви навчального курсу від цілей та мети навчання. *Молодь і ринок*. 2016. № 10. С. 79–83.
21. Ломов Б. К проблеме деятельности в психологии. *Психологический журнал*. 1981. № 2.5. С. 3–22.
22. Wilkins David Arthur. A Communicative Approach to Syllabus Construction in Adult Language Learning. 1973.
23. Finocchiaro M., Brumfit C. The Functional-Notional Approach: From Theory to Practice. New York : Oxford University Press, 1983
24. Лісовий В., Марковський В., Перцев Д. Використання новітніх технологій для особистісної підготовки студентів у ХНМУ. *Медична освіта*. 2012. № 2. С. 57–58.
25. Тимофеева О. Результати експериментальної перевірки педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності у майбутніх судоводіїв. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. № 76 (2). С. 134–139.
26. Шайденко Н., Сергеев А. Оценка сформированности педагогических компетенций студентов педагогического вуза. *Образование личности*. 2013. № 1. С. 12–17.
27. Гарапко В. Academic environment and PhD students' english language communicative competences. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2020. № 97. С. 45–54.
28. Булах И., Мруга М., Филончук И. Особенности диагностики профессиональной компетентности преподавателей. *Информационные технологии и средства обучения*. 2008. № 5.1. С. 1–11.
29. Кульбашна Я. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців у галузі стоматології: міжнародний аспект. *Вища освіта України*. 2014. № 2. С. 67–73.
30. Бондарчук О. Проблеми вдосконалення психологічної компетентності керівників освітніх організацій у процесі підвищення кваліфікації. *Вісник післядипломної освіти*. 2010. № 1 (2). С. 47–52.

31. Смагін І. Структура професійної компетентності педагога: нормативно-функціональний підхід. *Народна освіта*. 2017. № 3. С. 4–9.
32. Лимар Л. Зміст і складові професійної компетентності сімейного лікаря: психологічний аспект. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. 2019. С. 67–83.

REFERENCES

1. Pro vnesennia zmin do postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 bereznia 2016 r. № 261 [On introduction of changes to the Decree of Cabinet of Ministers of Ukraine from 23.03.2016 № 251]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 kvitnia 2019 r. [Decree of Cabinet of Ministers of Ukraine from 3.04.2019]. № 283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283-2019-%D0%BF#n2> [In Ukrainian].
2. Anhlo-ukrainskyi slovnyk COLLINS [English-Ukrainian Dictionary Collins]. URL: <https://www.collinsdictionary.com/translator> [In Ukrainian].
3. Bibik N. M. Kompetentnist i kompetensii u rezultatakh pochatkovoï osvity [Competence and competencies in results of primary education]. *Pochatkova shkola* [Primary school]. 2010, 9: S. 1–5 [In Ukrainian].
4. Nychkalo N. H. Dydaktychni pryntsyipy formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh filolohiv u pozanavchalnii diialnosti z vykorystanniam multymediinykh tekhnolohii [Didactic principles of developing communicative competence of future philologists in extracurricular activity using multimedia technologies]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy* [Bulletin of National Academy of State Custom service of Ukraine]. 2013. Vyp. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_4_15 [In Ukrainian].
5. Duka M. Osoblyvosti formuvannia anhlo-movnoi sotsialnoi kompetentnosti u protsesi navchannia dialohichnoho movlennia v uchniv 6-ho klasu zakladiv zahalnoi srednoi [Peculiarities of developing English social competence during teaching dialogical speaking pupils of 6th year in comprehensive schools]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii* [Pedagogical science: theory, history, innovations]. 2020. № 2. S. 348–361. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2020_2_36 [In Ukrainian].
6. Matiash N. Iu. Fundamentalizatsiia shkilnoi biolohichnoi osvity–osnova formuvannia predmetnoi kompetentnosti uchnia [Fundamentalizing school biological education as a basis for shaping subject competence]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal* [Ukrainian pedagogical journal]. 2018, 1: S. 54–60 [In Ukrainian].
7. Savchenko O. V. Kompetentnist osobystosti na kohnityvnomu rivni [Competence of the individual on cognitive level]. *Problemy suchasnoi psykholohii* [Problems of modern psychology]. 2014. Vyp. 25. S. 413–427. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2014_25_35 [In Ukrainian].
8. International program of introduction and choice of competencies. URL: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/definitionandselectionofcompetenciesdeseco.htm>.
9. Derbyshire R. What Should the Profession Do About the Incompetent Physician? *JAMA*. 1965. 194 (12): 1287–1290. DOI: 10.1001/jama.1965.0390250021004.
10. Tsekhmister Ya., Lysenko O. Profesiina kliniko-farmatsevtichna kompetentnist likariv: pislidyplomnyi etap stanovlennia [Professional clinical pharmaceutical competence of physicians: post-graduate stage of development]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka* [Continuous professional education and practice]. 2018, 3–4: S. 74–77 [In Ukrainian].
11. Tsekhmister, Ya. V., Kuchyn, Yu. L., Lysenko, O. Yu., & Halyha, T. M. (2016). *Praktychnyi kurs nevidkladnoi dopomohy yak обов'язkovyi bazys profesiinoi kompetentnosti likariv khirurhichnykh spetsialnosti* [Practical course of first aid as an obligatory basis of professional competence of the surgeons]. *Klinichna khirurhiia* [Clinical surgery], (7), S. 73–75. [In Ukrainian]
12. Khomenko, K. P. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh likariv [Development of professional competence of future doctors]. *Humanitarnyi visnyk Pereiaslav-Khmelnytskoho derzh. ped. un-tu im. Hryhoriia Skovorody* [Humanitarian Bulletin of Pereiaslav Khmelnytskyi state pedagogical university]. Dod. 1 do Num. 36, T. II (62). 2015. S. 321–330 [In Ukrainian].
13. Stechak H. Formuvannia ta rozvytok pedahohichnoi kompetentnosti u studentiv medychnykh zakladiv vyshchoi osvity z vykorystanniam innovatsiinykh tekhnolohii [Development of pedagogical competence in medical students using the innovative technologies]. *Molod i rynek* [Youth and market]. 2019, 11 (178) [In Ukrainian].
14. Khomskiy N. Rozdumy pro movu [Reflections on language]. L. : Initsiatyva, 2000. 352 s. [In Ukrainian].
15. Hymes, D. H. On Communicative Competence In: J. B. Pride and J. Holmes (eds) *Sociolinguistics. Selected Readings*. Harmondsworth : Penguin, 1972. P. 269–293.
16. Volfovska T. O. Komunikatyvna kompetentnist osobystosti yak umova vzaiemorozuminnia ta dosiahnennia zghody [Communicative competence as a requirement of mutual understanding and study of agreement]. *Psykholoho-pedahohichna nauka i suspilna ideolohiia : Materialy metodolohichnoho seminaru APN Ukrainy*. [Psychological pedagogical science and common ideology: Proceedings of methodological seminar], 12 lystopada 1998 r. K, Hnozy, 1998. 605 s. [In Ukrainian].
17. Petrashchuk O. P. Teoretychni osnovy testovoho kontroliu inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii uchniv srednoi zahalnoosvitnoi shkoly (na materialy anhliiskoi movy) : dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.02 [Theoretical bases of test control of foreign language communicative competence of pupils of secondary schools, PhD thesis] ; Kyivskiy derzh. linhvistychnyi un-t [Kyiv state linguistical university]. K., 2000. 553 ark. [In Ukrainian].
18. Dziman H. M. Model orhanizatsii navchalnoho protsesu dlia formuvannia u maibutnikh ofitseriv z informatsiinykh tekhnolohii anhlo-movnoi kompetentnosti v akademichnomu pysmi z vykorystanniam khmarnoho servisu GOOGLE CLASSROOM [Model of organizing education for dvelopment of English communicative academic writing competence

- in future officers]. *Naukovo-metodychnyi zhurnal "Inozemni movy"* [Scientific methodical journal Foreign Languages], 2020, 1: S. 32–36 [In Ukrainian].
19. Kravchenko S., Harapko V. Information and Communication Technologies as the Means of Forming Research Competence Future Teachers. In: *International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER 2021)*. Atlantis Press, 2021. R. 283–287.
20. Babenko T. Akademichne pysmo: zalezhnist nazvy navchalnoho kursu vid tsilei ta mety navchannia [Academic writing: dependence of the course title on the study aims]. *Molod i rynek*, 2016, 10: S. 79–83 [In Ukrainian].
21. Lomof B. F. K probleme deiatelnosti v psykholohyy [On the problem of activity in psychology]. *Psykholohycheskyi zhurnal* [Psychological journal], 1981, 2.5: S. 3–22 [In Ukrainian].
22. Wilkins, David Arthur. *A Communicative Approach to Syllabus Construction in Adult Language Learning*. 1973.
23. Finocchiaro, M. & C. Brumfit. *The Functional-Notional Approach: From Theory to Practice*. NY : Oxford University Press, 1983.
24. Lisovyi V. M., Markovskiy V. D., Pertsev D. P. Vykorystannia novitnikh tekhnolohiidlia osobystisnoi pidhotovky studentiv u KhNMU [Use of modern technologies of personal training of students in KNMU]. *Medychna osvita* [Medical education], 2012. № 2. S. 57–58 [In Ukrainian].
25. Tymofeieva O. Ia. Rezultaty eksperymentalnoi perevirky pedahohichnykh umov formuvannia sotsialno-komunikatyvnoi kompetentnosti u maibutnikh sudnovodiiv [Results of experimental checking of pedagogical conditions of the development of social and communicative competence in future sailors]. *Zbirnyk naukovykh prats* [Khersonskoho derzhavnoho universytetu]. *Pedahohichni nauky* [Bulletin of Kherson state university, Pedagogical sciences], 2017, 76 (2): S. 134–139 [In Ukrainian].
26. Shaidenko N. A., Serheev A. N. Otsenka sformyrovannosti pedahohycheskykh kompetentsyi studentov pedahohycheskoho vuza [Assessment of development of pedagogical competencies of the pedagogical university students]. *Obrazovanye lychnosti* [Education of the individual], 2013, 1: S. 12–17 [In Russian].
27. Harapko V. I. Academic environment and PhD students English language communicative competences. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka* [Spirituality of Person: methodology, theory and practice], 2020, 97.4: 45–54.
28. Bulakh I. Ie., Mruha M. R., Filonchuk I. V. Osobennosti dyahnostyky professyonalnoi kompetentnosti prepodavatelei [Peculiarities of diagnostics of professional competence of teachers]. *Informatsyonniye tekhnolohyy y sredstva obucheniya* [Information technologies and education means], 2008, 5.1: S. 1–11 [In Russian].
29. Kulbashna Ya. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv u haluzi stomatolohii: mizhnarodnyi aspekt [Development of professional competence of future stomatological specialists: international aspect]. *Vyshcha osvita Ukrainy* [Higher education of Ukraine], 2014, 2: P. 67–73 [In Ukrainian].
30. Bondarchuk O. I. Problemy vdoskonalennia psykholohichnoi kompetentnosti kerivnykiv osvitnikh orhanizatsii u protsesi pidvyshchennia kvalifikatsii [Issue of improvement of psychological competence of authorities of educational institutions during their self actualization]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity* [Bulletin of postgraduate education], 2010, 1 (2): S. 47–52 [In Ukrainian].
31. Smahin I. I. Struktura profesiinoi kompetentnosti pedahoha: normatyvno-funktsionalnyi pidkhid [Structure of professional competence of the teacher]. *Narodna osvita*, 2017, 3: S. 4–9 [In Ukrainian].
32. Lymar L. V. Zmist i skladovi profesiinoi kompetentnosti simeinoho likaria: psykholohichni aspekt [Content and components of professional competence of family physicians: psychological aspect]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity. Seriya «Sotsialni ta povedinkovi nauky* [Bulletin of postgraduate education, social sciences], 2019, S. 67–83 [In Ukrainian].